

Tilbake til fortiden?

John Petter Fagerhaug,

Individualisering, marked og nyliberalisme er langt fra bare negativt. For meg innebærer individualismen menneskets evne til å ta vare på seg selv og andre.

DEBATT: NYLIBERALISME

Dette innlegget er en reaksjon på Ole Jacob Madsens artikkel «Psykologi, samfunn og etikk» på side 144 i denne utgaven av Tidsskriftet, hvor Madsen hevder at psykologien bidrar til en negativ samfunnsutvikling.

Ole Jacob Madsens fagartikkel i denne utgaven av Tidsskriftet er både velskrevet og interessant, der det stilles spørsmål ved psykologiens underliggende samfunnsrolle. Likevel, Madsens anmodning til psykologien gir meg en trist smak av hva jeg har hørt så mange ganger før: mennesket er ikke godt nok til å være menneske, og individualismen er farlig, mens kollektivismen er ansvarlig. For er egentlig psykologien et bidragsytende «gissel» i en negativ samfunnsutvikling, slik Madsen foreslår?

Negativ fremstilling

Hos Madsen blir for eksempel individualisering, markedet og nyliberalisme kun negativt fremstilt, gjennom argumenter som «et system av utilfredse og skadede individer», «rastløse og utilfredsstilte sjeler», «profittering av andres lidelser», «hvileløse selv på evig jakt etter varer, tjenester og opplevelser» og «menneskelig vrakgods». Psykologien blir med Madsens samfunnspektiv med på å «slå folk i hodet for så å gi dem plaster etterpå».

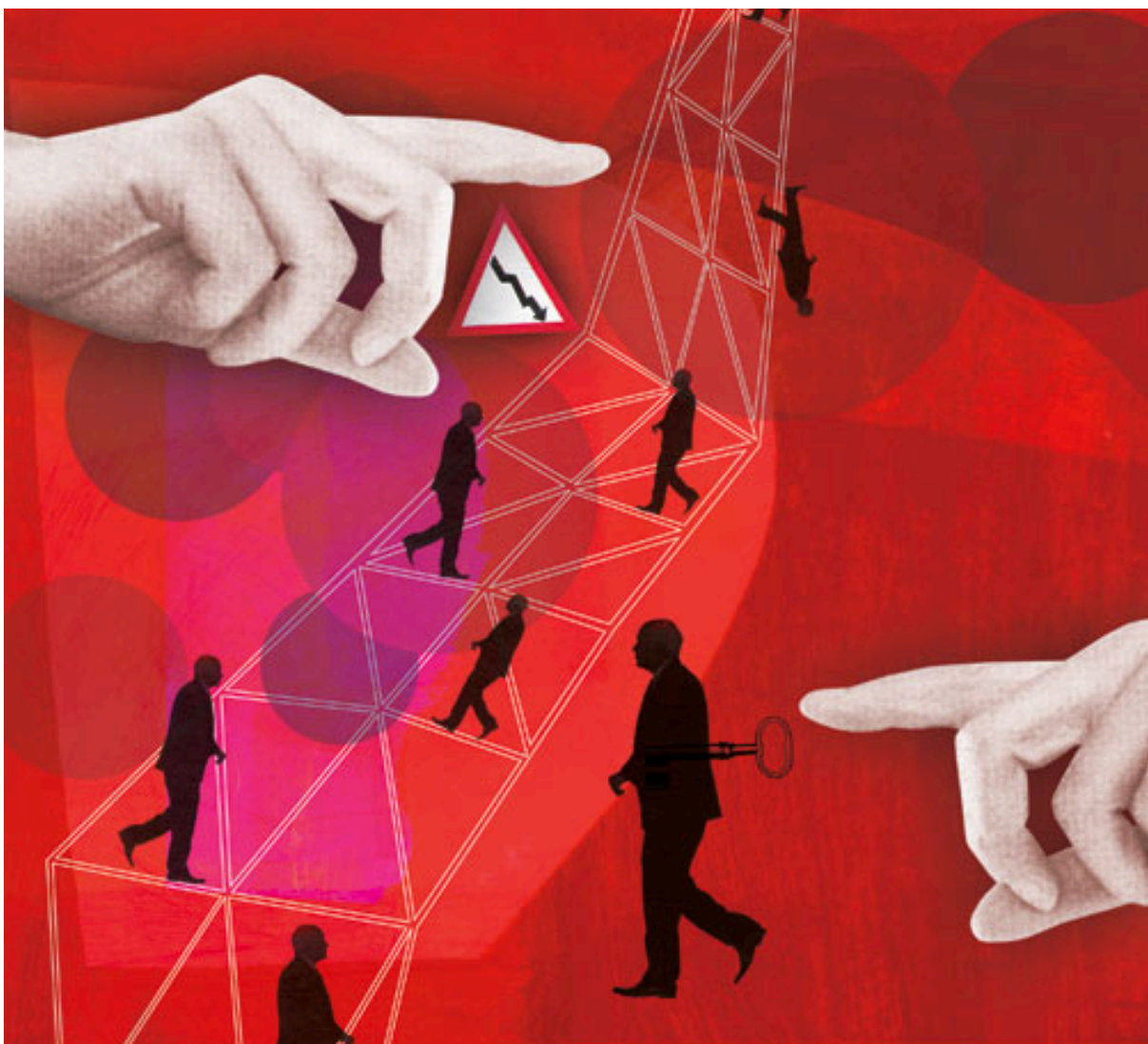
«Nyliberalismen og psykologien tjener hverandres sak» og fremstår som «hemmende for andre politiske løsninger som søker alternativer fra konsumentkulturen vi lever i i Vesten», skriver han. Da ender den individrettete vestlige kulturen som sykdom, mens hans bidrag primært ender som et politisk manifest hvor psykologien skal være nok et verktøy for å endre retning, og da aller helst tilbake til et mer kollektiv samfunn. Men å jobbe med det individuelle - inkludert deres lidelser - er da ikke bare å se muligheter for individet, men også for samfunnet? Vi ser at individer skaper og bidrar, enten det er alene eller sammen med andre. Individualisering er ikke bare marked, og marked er ikke bare penger. Individualisering, marked, nyliberalisme er langt fra bare negativt; det er også en ramme til en positiv utvikling. For vi har frihet til å velge, og vi har frihet til å endre.

Individualisme er ikke hensynløshet

Individualisme er ikke en vei til hensynløshet, men en mulighet til å utvikle egoet, et ego som for meg innebærer individets evne, vilje og iboende egenskap til å ta vare på seg selv og andre. Egoet trenger seg selv, og det trenger andre. For øvrig har vel ikke noe individ vært så hensynsløst og ødeleggende som det kollektive gjennom historien? For selv om friheten har sin pris og sine utfordringer, er erfaringen at flertallet velger å følge det gode i sine individuelle valg. Er det ikke først og fremst kollektivismen som har fått så mange til å følge det «onde», selv om det har vært mot den enkeltes egen vilje?

Nå er for så vidt ikke Madsen uenig i at man på et individ- og behandlingsnivå skal ha et fokus på individet. Men ved å trekke veksler på enkel systemteori sier han at det som er bra på ett nivå, kan være negativt på et annet nivå; i dette tilfellet at fokuset på individet gjør at det kollektive blir skadelidende. Men mitt inntrykk er snarere at det som virker positivt på individet, også kan ha en positiv effekt på det kollektive.

Dessuten, selv om individualismen har sine svakheter, kan selv dette være bra! For gir ikke det oss de utfordringene vi som mennesker trenger? Er det egentlig så humant å bli helt beskyttet mot skade og urett? Selvfølgelig kan vi rette våre lidelser til årsaker utenfor oss selv, og det gjøres ofte. Men vår utfordring som profesjon ligger i å styrke individet i relasjon til det utenfor. Vår utfordring er å gjøre mennesker sterkere i seg selv, og det greier vi ikke uten individuell frihet og ansvarlighet. Erfaringer viser vel ofte at alles ansvar er ingens ansvar, mens individet er i stand til å ta ansvar for seg selv og sine. Psykologien ser ikke mennesket som kontekstløst, men i samspill med sin indre og ytre verden. Individet skaper verden, det er derfor styrkingen av individet er så viktig.

ILLUSTRASJON: KRISTIN BERG JOHNSEN

Hvilket samfunn ønsker vi?

Det er godt at vi psykologer faktisk er en sentral aktør i samfunnsutviklingen, men hva slags samfunn vil man ha? Mitt inntrykk er at Madsen og jeg har veldig forskjellig syn på det. Jeg forsøker å forholde meg til hvordan samfunnet er, og hvordan påvirke det til beste for individene, istedenfor å påvirke individene til beste for en eller annen samfunnsstruktur. For meg trenger ikke staten noen usynlig hånd, men en synlig: en hånd å holde i når jeg trenger det og la meg være i fred når jeg kan gå selv, og en viktig beskjed: «Du kan!». Uendelig mange hverdagshelter har vist oss det; de som har reist seg etter fall har vist oss det; fra vi blir født, greier vi mer og mer selv, og det er mer omfattende og vedvarer lenger enn vi tror

Er det da så galt at individet styrer mer og mer seg selv? At psykologien er med på å styrke både de samfunnsstrukturelle rammer for at dette skjer, og de individuelle ferdighetene som trengs, gjør jo det hele bare mer positivt.

Individets problemer i et samfunnsperspektiv

Jeg har alltid vært opptatt av frihet, og jeg har vært avhengig av frihet og meg selv til å komme dit jeg er i dag. Mine klienter trenger én person mer enn noe annet: seg selv. Det kollektive blir ikke sterkt uten sterke byggesteiner - individene. Men hvordan styrke individet i relasjon til de negative sidene vi ser i dagens samfunn? Med støtteordninger, subsidier, tiltak og andre velmenende ordninger fra fødsel til grav? Bygger vi da gode byggesteiner, eller bare svekker vi individet? For har ikke individets mulighet til storhet blitt bevist gang på gang?

Individet trenger med andre ord å bli styrket. Psykologien kan, både overfor individer og stat, være med på å styrke mennesket som «forvaltere av oss selv». Og som sådan er det jo bra at psykologer er med på fremdyrking av nyliberalismens subjekt. Den samfunnsengasjerte psykolog som varsler om helseskadelige effekter for enkeltmennesket, bidrar jo til samfunnsutviklingen. Så hvor er egentlig dobbeltmoralismen, Madsen? u